

राज्यातील शेतकऱ्यांचे देशाबाहेर अभ्यास दौरे
ही योजना राबविण्यास मान्यता देण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन

कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक शेविदौ ४२०७/प्र.क्र.१४५/३-अे
मंत्रालय विस्तार, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक: ६ जून, २००७.

वाचा:- शासन निर्णय, कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग क्रमांक

- १) अंदाज १००४/प्र.क्र.७४/२-अे, दि. ६ जुलै, २००४
- २) कृमास ४१०४/प्र.क्र.५२/३-अे, दि. १६ नोव्हेंबर, २००४
- ३) शेविदौ ४२०४/प्र.क्र.६७/३-अे, दि. २९ मार्च, २००५
- ४) शेविदौ ४२०५/प्र.क्र.१५२/३-अे, दि. ३१ मार्च, २००६

प्रस्तावना

राज्यातील शेतकऱ्यांचे केवळ उत्पादन व उत्पादकता वाढविणे हे ध्येय यापुढे न रहाता उत्पादित होणाऱ्या शेती मालाला चांगला दर्जा देऊन चांगला भाव मिळण्यासाठी नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर शेतकऱ्यांनी त्यांच्या उत्पादनाकरिता करणे अत्यंत गरजेचे झाले आहे. शेतीशी निगडीत घटकांबाबत जगात वेळोवेळी होत असलेले बदल, विकसित होत असलेले तंत्रज्ञान हे शेतकऱ्यांपर्यंत त्यांच्या गरजेनुरुप योग्यवेळी पोहोचविणे आणि त्यासाठी आवश्यक सहाय्य व सोयी सुविधा पुरविणे निकडीचे आहे. कृषि विस्तार कार्यक्रमाद्वारे शेतकऱ्यांना आधुनिक तंत्रज्ञानाची माहिती देण्याकरिता करावयाच्या विविध उपाय योजनांसाठी कृषि विभागाकडून विविधांगी प्रयत्न करण्यात येत आहेत. याकरिता "राज्यातील शेतकऱ्यांचे देशाबाहेर अभ्यास दौरे" आयोजित करणे ही योजना सन २००४-०५ पासून सुरु आहे. या योजनेचे उद्दिष्ट सफल होण्याच्या दृष्टिकोनातून योजनेच्या मापदंडात सुधारणा करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

विविध देशांनी विकसित केलेले शेती विषयक तंत्रज्ञान व अनुषंगिक बाबी यांची माहिती त्या-त्या देशातील शतकऱ्यांशी प्रत्यक्ष चर्चा करून, तसेच क्षेत्रिय भेटी, संबंधित संस्थांना भेटी इत्यादी द्वारे शेतकऱ्यांचे ज्ञान आणि क्षमता उंचववण्याकरिता राज्यातील शेतकऱ्यांचे देशाबाहेर अभ्यास दौरे आयोजित करणे ही योजना राज्यात सन २००७-०८ पासून राबविण्यास खालील अटींच्या अधीनराहून शासनाची प्रशासकीय व वित्तीय मान्यता देण्यात येत आहे.

- १) विदेश दौऱ्यासाठी जाऊ इच्छिणारी व्यक्ती ही स्वतः शेतकरी असावी. त्यांच्या नावाचा ७/१२ व ८-अ चा उतारा असणे आवश्यक आहे.
- २) शेतकऱ्यांनी स्वतःचा विमा उतरविल्याबद्दल कागदपत्र सादर करणे आवश्यक आहे.
- ३) शेतकऱ्यांनी पारपत्र व व्हिसा काढलेला असावा.

४) शेतकरी प्रत्यक्षात विदेश दौऱ्यावरुन परत आल्यानंतरच शासनाने निर्धारित केल्याप्रमाणे अनुदानाची रक्कम योग्य ती पडताळणी करून देण्यात यावी आणि प्रवासी कंपनीमार्फत प्रवास केला असल्यास व कंपनीस परस्पर रक्कम द्यावयाची असल्यास शेतकरी व ती कंपनी यांच्याकडून संमती पत्रे प्राप्त झाल्यानंतर प्रवासी कंपनीस आवश्यक ती पडताळणी करून अदा करण्यात यावी.

५) राज्यातील शेतकऱ्यांचे विदेश दौरे प्रामुख्याने चीन, ईस्ट्राईल, हॉलंड, जपान, डेन्मार्क, नेदरलॅंड, जर्मनी, कॅनडा, युएसए, स्पेन, अशा विविध देशांमध्ये आयोजित करावयाचे झाल्यास त्याप्रमाणे शेतकऱ्यांना त्या त्या देशातील कृषि विषयक वैशिष्ट्यपूर्ण माहिती देण्यात यावी व त्याप्रमाणे ते त्या देशात जाण्यास उत्सुक असल्यास त्यांचा विचार व्हावा.

६) विदेश दौऱ्यात कोणत्या देशात कोणत्या ठिकाणांना शेतकरी भेटी देतील हे कृषि आयुक्तालयाकडून निश्चित करण्यात यावे व तशा सूचना आयुक्तालयाकडून शेतकऱ्यांना/प्रवासी कंपनीस देण्यात याव्यात.

२. कृषि विषयक कामगिरीकरिता शासकीय पुरस्कार मिळालेल्या राज्यातील शेतकऱ्यांना प्राधान्य देण्यात यावे. त्याशिवाय अन्य शेतकऱ्यांनांही योजनेत सहभागी करावे. विविध प्रगत देशातील विकसित आणि आधुनिक तंत्रज्ञानाची माहिती होण्याकरिता तसेच शेतमालाची निर्यात, कृषी मालाचे पणन व बाजारपेठेतील मागणी, कृषी माल प्रक्रिया याबरोबरच त्या देशामध्ये उपयोगात येत असलेले अद्यावत तंत्र आणि तंत्रज्ञान अवगत करून त्यांचा वापर राज्यातील शेतकऱ्यांनी त्यांच्या शेतावर/शेतीमध्ये करण्यासाठी सहाय्य करणे हे राज्यातील शेतकऱ्यांचे देशाबाहेर अभ्यास दौरे या योजनेचे प्रमुख उद्दिष्ट राहील.

३. राज्यातील शेतकऱ्यांचे देशाबाहेर अभ्यास दौरे या योजनेचे उद्दिष्ट सफल होण्याकरिता विहित केलेले सुधारित मापदंड खालीलप्रमाणे आहेत.

१) अभ्यासदौरा गट स्वरूपात असेल व अभ्यासदौऱ्यासाठी किमान १० शेतकऱ्यांचा गट असावा.

२) शेतकऱ्यांचे देशाबाहेरील अभ्यासदौऱ्याकरिता मंजूर करावयाचे अनुदान केवळ प्रवासाच्या खर्चाशी निगडीत असावे.

३) विदेश दौऱ्याकरिता प्रवास खर्चाच्या ५० टक्के अथवा जास्तीत जास्त रु.५०,०००/- (रुपये पन्नास हजार फक्त) प्रती शेतकरी या मर्यादेत अनुदान देय राहील.

४) एक वर्षानंतर योजनेचा आढावा घेण्यात यावा.

४. राज्यातील शेतकऱ्यांचे देशाबाहेर अभ्यास दौरे या योजनेत शेतकऱ्यांची निवड करण्याकरिता विभाग स्तरावर खालीलप्रमाणे समिती गठीत करण्यात येत आहे.

१) विभागीय कृषि सहसंचालक	अध्यक्ष
२) विभागातील सर्व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी	सदस्य
३) विभागीय कृषि सहसंचालक कार्यालयातील अधिक्षक कृषि अधिकारी	सदस्य सचिव

कृषि विषयक शासकीय पुरस्कारप्राप्त शेतकऱ्यांना सदर विदेश दौऱ्यास जाण्याकरिता प्रथम प्राधान्य देण्याबाबतचा विचार वरील समिती करील.

उपरोक्त समिती इच्छुक शेतकऱ्यांच्या अर्जांची छाननी करून निवड केलेल्या शेतकऱ्यांची शिफारस आयुक्तालय स्तरावरील समितीकडे पाठविल.

५. राज्यातील शेतकऱ्यांचे देशाबाहेर अभ्यास दौरे या योजनेत विभागीय स्तरावरून आलेल्या शिफारसपात्र शेतकऱ्यांची अंतीम निवड करण्याकरिता आयुक्तालय स्तरावर खालीलप्रमाणे समिती गठीत करण्यात येत आहे.

१) आयुक्त, कृषि	अध्यक्ष
२) संचालक (विस्तार व प्रशिक्षण)	सदस्य
३) संचालक (निविष्टा व गुण नियंत्रण)	सदस्य
४) संचालक (फलोत्पादन)	सदस्य
५) संचालक (मृद व जलसंधारण)	सदस्य
६) कृषि सहसंचालक (विप्र-२)	सदस्य सचिव

विभाग स्तरावरील समितीने शिफारस केलेल्या शेतकऱ्यांच्या अर्जांची छाननी केल्यानंतर शेतकऱ्यांना विदेश दौऱ्यावर पाठविण्याचा अंतीम निर्णय वरील समिती घेईल.

परदेश दौऱ्यासाठी शेतकऱ्यांनी करावयाच्या अर्जांचा नमुना कृषि आयुक्तालयाने निश्चित करावा व शेतकऱ्यांना सहज उपलब्ध होईल याची दक्षता घ्यावी. कृषि आयुक्तालयाच्या वेबसाईटवरही तो उपलब्ध करून द्यावा. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांच्याकडे प्राप्त झालेले अर्ज त्यांनी आपल्या शिफारशीसह विभागीय समितीकडे तातडीने पाठवावेत.

६. राज्यातील शेतकऱ्यांचे देशाबाहेर अभ्यास दौरे या योजनेच्या अंमलबजावणीकरिता मार्गदर्शक सूचना, नियम, निकष आणि अटी कृषि आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांच्या मान्यतेने निर्गमित कराव्यात. योजना अंमलबजावणी संदर्भात योग्य ती कार्यवाही करण्यास आयुक्त, कृषि, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांना प्राधिकृत करण्यात येत आहे. या योजनेवरील खर्च करण्यास व त्याबाबतच्या मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यास संचालक (विस्तार व प्रशिक्षण), कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांना प्राधिकृत करण्यात येत आहे. हा खर्च खालील लेखाशीर्षाखाली सन २००७-०८ च्या मंजूर तरतूदीतून भागविण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

मागणी क्रमांक डी-२
 २४०१-पीक संवर्धन,
 १०९ विस्तार व प्रशिक्षण, पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना (राज्य योजना)
 १०९ (०१)(३९) शेतकऱ्यांचे देशाबाहेरील अभ्यास दौरे
 ३३-अर्थसहाय्य (२४०१ ४३६५)

७. हे आदेश नियोजन व वित्त विभागाच्या मान्यतेने व त्यांचा अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक १०२/व्यय-१, दिनांक ११-४-२००७ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहेत.

६. सदरचा शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(पृ. सि. मालवणकर)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन,
कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग.

प्रति,

आयुक्त, कृषि, महाराष्ट्र राज्य, पुणे,
संचालक (विस्तार व प्रशिक्षण), कृषि आयुक्तालय, पुणे (५ जादा प्रतींसह)
सर्व संचालक / सर्व सहसंचालक, कृषि आयुक्तालय, पुणे,
सर्व विभागीय कृषि सहसंचालक,
सर्व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी,
सर्व जिल्ह्यांचे कोषागार अधिकारी,
महालेखाकार (लेखा परीक्षा/लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र-१, मुंबई/ महाराष्ट्र-२, नागपूर,
सर्व विधान मंडळ सदस्य, महाराष्ट्र विधान मंडळ,
महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मुंबई, (कृपया प्रसिध्दी द्यावी)
मा. मंत्री (कृषि) यांचे खाजगी सचिव / मा.राज्यमंत्री (कृषि) यांचे खाजगी सचिव,
वित्त विभाग (व्यय-१ / अर्थसंकल्प-१२), मंत्रालय, मुंबई-३२,
नियोजन विभाग (कार्यासन १४३१), मंत्रालय, मुंबई-३२,
कार्यासन २-अे, कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२,
निवड नस्ती.